

Dva nové nálezy *Calamagrostis phragmitoides* Hartman na Českomoravské vrchovině

Two new findings of *Calamagrostis phragmitoides* Hartman in the Bohemian-Moravian Highlands

IVAN RŮŽIČKA

Zahradní 16, CZ – 586 01 Jihlava

Abstract: Two new locations of the Scandinavian Small-reed (*Calamagrostis phragmitoides* Hartman) were found in the Bohemian-Moravian Highlands in 2004. This brings to five the number of known localities in this region of this rare and critically endangered species. The new localities are characterized by the presence of phanerogamous plant species.

Key words: *Calamagrostis phragmitoides*, new localities, endangered species, floristics, phytogeography, Bohemian-Moravian Highlands.

DOSAVADNÍ VÝSKYT

Před více než třiceti lety byla třtina nachová (*Calamagrostis phragmitoides* Hartman) poprvé nalezena na území tehdejšího Československa. Tento fyto geograficky významný druh s boreokontinentálním rozšířením nalezl Miroslav Smejkal v roce 1974 na jižním břehu rybníka Pařez u obce Kaliště na Humpolecku (Smejkal 1976).

Podruhé byl tento druh nalezen na Českomoravské vrchovině v roce 1981 na rašeliništi u obce Hojkov západně od Jihlavy (Růžička 1985, 1987 a 1989). V roce 1982 následují další nálezy i mimo území Českomoravské vrchoviny, a to především na více místech v jižních Čechách (Chán 1999). V Klíči ke květeně České republiky (Kubát et al. 2002) jsou udávána jako další místa jeho výskytu také Krušné hory a Nizký Jeseník.

Třetí a doposud poslední známou lokalitou tohoto druhu na Českomoravské vrchovině je pobřežní porost u lesního rybníčku Jezírko v plesu Pouště východně od Třeště, kde jsem jej nalezl v roce 1996 (Růžička, Čech et Lacina 1998).

Druh *C. phragmitoides* je prohlášen za kriticky ohrožený v České republice podle přílohy č. II vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona ČNR č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. V Červeném seznamu cévnatých rostlin ČR – stav v roce 2000 (Holub et Procházka 2000) je tento druh klasifikován také v kategorii C1 – Kriticky ohrožené taxony, zatímco v Komentovaném červeném seznamu květeny jižní části Čech (Chán 1999), jehož klasifikace se přidržuje rukopisu 2. verze Holubova Červeného seznamu ohrožené květeny ČR z roku 1995 (Holub 1995), je klasifikován v kategorii C2 – Silně ohrožené taxony.

NOVÉ NÁLEZY V ROCE 2004

V průběhu roku 2004 se mi podařilo nalézt *Calamagrostis phragmitoides*, tento u nás stále vzácný a ohrožený druh, dokonce na dvou nových lokalitách na území Českomoravské vrchoviny. První nález je z Dačicka a lokalita

leží již na okrese Jindřichův Hradec na území Jihočeského kraje, druhý nález je z Jihlavska.

1. lokalita – 90. Jihlavské vrchy: 6857d: Radlice (9 km SZ od Dačic), na rašelinných březích a rašeliništi u horního většího rybníčku v soustavě tří lesních rybníčků v místech zv. „Rašeliniště Radlice“, 1200 m SSZ od obce, 618 m n.m., 49°07'57''N, 15°18'57''E (WGS-84), 29. 6. a 5. 7. 2004, leg. I. Růžička, MJ.

Tato lokalita byla vybrána a navržena jako součást národního seznamu evropsky významných lokalit Natura 2000, a to především jako entomologicky a zoologicky významná lokalita – cf. <www.natura2000.cz>. Jedná se o komplex tří malých lesních rybníčků v menší terénní depresi v pramenném území obklopeném lesním porostem, který tvoří smíšená smrčina s borovicí, břízou a pozůstatky původních smíšených bučin. Kolem největšího horního rybníčku, a zvláště pak pod jeho hrázi, je hlubší přechodové rašeliniště s bohatým výskytem *Drosera rotundifolia* a dalšími rašelinnými druhy.

Na rašelinném břehu horního největšího rybníčku jsem objevil bohatší porost třtiny, která mně silně připomínala porosty *C. phragmitoides*, kterou jsem znal z výše uvedených lokalit na Jihlavsku a Humpolecku. Habituelně se výrazně odlišovala od *C. canescens*, která se tu v menším množství také vyskytovala. Mé původní určení dokladů jako *C. phragmitoides* později potvrdil i V. Grulich. Při podrobnějším studiu tohoto sebraného materiálu jsem posléze zjistil, že tu jsou i některé netypické doklady, které vykazovaly přechodné znaky, což mě vedlo k domněnce, že by se snad mohlo jednat i o hybridy s *C. canescens*. Tuto hybridizaci připouštějí i autoři Komentovaného červeného seznamu květeny jižní části Čech (cf. Chán 1999). Sebrané doklady, které jsou uloženy v herbáři Muzea Vysočiny Jihlava (MJ), proto nutně vyžadují ještě podrobnější odbornou taxonomickou revizi.

Na lokalitě byly zjištěny následující doprovodné druhy dřevin a bylin. Jejich nomenklatura u této i další lokality je sjednocena podle Klíče ke květeně ČR (Kubát et al. 2002). Druhy označené MJ za jménem byly sebrány a jejich doklady jsou uloženy v herbáři Muzea Vysočiny Jihlava.

Okraje lesa, roztroušené porosty mladších dřevin na rašelinném břehu a na rašeliništi pod hrází, tvořily tyto druhy: *Pinus sylvestris*, *Picea abies*, *Betula pendula*, *Salix aurita*, *Alnus glutinosa*, *Frangula alnus*, *Fagus sylvatica*, *Sorbus aucuparia* a *Rubus idaeus*. Na hrázi horního a prostředního rybníčku byly ještě ojedinělé exempláře *Juniperus communis*.

Bylinné druhy zaznamenané na lokalitě jsou uváděny v abecedním pořadí: *Agrostis canina* MJ, *Anthoxanthum odoratum*, *Athyrium filix-femina*, *Avenella flexuosa*, *Calamagrostis canescens* MJ, *C. epigejos*, *C. villosa*, *Carex canescens*, *C. echinata* MJ, *C. ovalis*, *C. nigra*, *C. pallens*, *C. rostrata*, *C. vesicaria*, *Circaea alpina*, *Cirsium palustre*, *Deschampsia cespitosa*, *Dryopteris carthusiana* MJ, *D. dilatata* MJ, *Drosera rotundifolia*, *Epilobium angustifolium*, *E. palustre*, *Equisetum sylvaticum*, *Eriophorum angustifolium*, *Festuca rubra*, *Galium palustre*, *Glyceria fluitans*, *Holcus lanatus*, *Juncus effusus*, *J. filiformis* MJ, *Lysimachia vulgaris*, *Oxalis acetosella*, *Persicaria amphibia*, *Phalaris arundinacea*, *Potentilla palustris* MJ, *Ranunculus flammula*, *Scirpus sylvaticus*, *Urtica dioica*, *Vaccinium myrtillus* a *Viola palustris*.

Místy je dobře vyvinuté patro mechové, které je tvořeno různými druhy rodu *Sphagnum* L., *Polytrichum commune* Hedw. a dalšími druhy mechorostů, které by si zasloužily podrobnější průzkum. Z meků byly pro herbář MJ dokladovány pouze *Straminergon stramineum* (Brid.) Hedenäs, *Warnstorfia exannulata* (Schimp.) Loeske a *W. fluitans* (Hedw.) Loeske.

2. lokalita – 67. Českomoravská vrchovina: 6759a: Otín (7 km VJV od Třeště), křovinaté a travnaté lesní lemy na okraji staré a mladé smrčiny po stranách travnaté lesní cesty, asi 100 m V od silnice do Pavlova, 1 km J od obce, 645 m n.n., 49°15'24"N, 15°34'20"E (WGS-84), 9. 8. 2004, leg. I. Růžička, MJ.

Tato lokalita je vzdálena jen 3750 m jihovýchodně od třetí výše zmiňované lokality, nacházející se východně od Třeště. Od všech dosud známých lokalit z Českomoravské vrchoviny se však liší neobvyklými a zcela odlišnými ekologickými podmínkami stanoviště. Druh *C. phragmitoides* zde roste po obou stranách travnaté lesní cesty v sušších křovinatých lesních lemech na okraji staré a mladé smrčiny, poblíž silnice z Otína do Pavlova. Je to spíše typické stanoviště pro výskyt druhu *C. epigejos*.

Ve starším i mladším lesním porostu převládá *Picea abies* s příměsí *Larix decidua*, v menší míře je pak zastoupen *Sorbus aucuparia* a *Betula pendula*. Druhovú skladbu křovinatého lesního lemu je následující: bohatě je zastoupen *Rubus idaeus*, který doplňuje *R. fruticosus* agg., dále tu roste *Betula pendula*, *Sorbus aucuparia*, *Salix caprea*, *Sambucus racemosa*, *S. nigra*, *Populus tremula*, *Larix decidua*, *Picea abies* a *Pinus sylvestris*.

Druh *C. phragmitoides* zde tvoří dva poměrně bohaté a hustě zapojené menší porosty. Na okraji staré smrčiny zabírá tento porost plochu do 10 m², na druhé straně lesní

cesty na okraji smrkového mlází je druhý porost rozsáhlejší a zabírá plochu asi 20–30 m². Další bylinné druhy zaznamenané v křovinatém lesním lemu uvádím v abecedním pořadí: *Agrostis capillaris*, *Anthriscus sylvestris*, *Athyrium filix-femina*, *Avenella flexuosa*, *Calamagrostis epigejos*, *Carex ovalis*, *C. pilulifera*, *Deschampsia cespitosa*, *Dryopteris carthusiana*, *Epilobium angustifolium*, *Galeopsis bifida*, *Holcus mollis*, *Hypericum maculatum*, *H. perforatum*, *Impatiens noli-tangere*, *Juncus effusus*, *Lathyrus pratensis*, *Oxalis acetosella*, *Ranunculus repens*, *Senecio ovatus*, *Stellaria alsine*, *S. graminea*, *Urtica dioica*, *Vaccinium myrtillus* a *Veronica officinalis*.

Porost lesního lemu přechází plynule v travnatou lesní cestu, kde byly zaznamenány další druhy: *Alopecurus aequalis*, *Artemisia vulgaris*, *Cerastium holosteoides*, *Cirsium palustre*, *Gnaphalium uliginosum*, *Juncus bufonius*, *Lotus corniculatus*, *Matricaria discoidea*, *Plantago major*, *Poa annua*, *Taraxacum* sect. *Ruderalia*, *Torilis japonica*, *Trifolium repens* a *Tripleurospermum inodorum*.

DISKUSE

Nové nálezy druhu *Calamagrostis phragmitoides* nastolují otázku, jestli se v současné době na Českomoravské vrchovině tento druh šíří, anebo byl pro svoji snadnou záměnu s jinými druhy třetin přehlížen a opomíjen. Jde o druh ve střední Evropě vzácný a v ČR kriticky ohrožený, proto si zaslouží, aby mu byla věnována větší pozornost. Spíše se přikláním k názoru, že zde i v současné době existují další, i když ne četné lokality, a je jen otázkou času, kdy budou objeveny.

PODĚKOVÁNÍ

Za odbornou revizi určení sebraného herbářového materiálu druhů *C. phragmitoides* a *C. canescens* z těchto nových lokalit děkuji doc. RNDr. Vítu Grulichovi, CSc. z Masarykovy univerzity v Brně.

SUMMARY

This paper reports two new findings of the Scandinavian Small-reed (*Calamagrostis phragmitoides* Hartman) in the Bohemian-Moravian Highlands in 2004. The first locality is near the village of Radlice in the district of Jindřichův Hradec, the second one is near the village of Otín in the district of Jihlava. This rare species was first found in the Czech Republic in the Bohemian-Moravian Highlands in 1974 (Smejkal 1976). There are now five known localities of this species in the Highlands.

LITERATURA

- HOLUB J. [red.] (1995): Červený seznam ohrožené květeny ČR (2. verze). – 28 p., ms. [Depon. in: Knih. Čes. bot. společ. Praha].
- HOLUB J. et PROCHÁZKA F. (2000): Red List of vascular plants of the Czech Republic – 2000. – Preslia, Praha, 72: 187–230.
- CHÁN V. [ed.] (1999): Komentovaný červený seznam květeny jižní části Čech. – Příroda, Praha, 16: 1–284.
- KUBÁT K., HROUDA L., CHRTEK J. jun., KAPLAN Z., KIRSCHNER J. et ŠTĚPÁNEK J. [eds.] (2002): Klíč ke květeně České republiky. – 928 p., Academia, Praha.
- RŮŽIČKA I. (1985): Hojkovské rašeliniště – nový chráněný přírodní výtvar na Jihlavsku. – Památ. a Přír., Praha, 10: 493–496.
- RŮŽIČKA I. (1987): Další nález třtiny nachové (*Calamagrostis phragmitoides* Hartm.) na Českomoravské vrchovině. – Vlastiv. Sborn. Vysočiny, Jihlava, sect. natur., 8: 244–246.
- RŮŽIČKA I. (1989): Výsledky záchranného výzkumu ohrožené květeny mizejících rašelinišť a rašelinných luk na Jihlavsku. – Vlastiv. Sborn. Vysočiny, Jihlava, sect. natur., 9: 135–176.
- RŮŽIČKA, ČECH et LACINA (1998): Floristický materiál z centrální části Českomoravské vrchoviny jihozápadně od Jihlavy. – Vlastiv. Sborn. Vysočiny, Jihlava, sect. natur., 13(1997): 221–281.
- SMEJKAL M. (1976): *Calamagrostis phragmitoides*, nový druh československé flóry. – Preslia, Praha, 48: 124–130.